

Этапы развіцця беларускай культуры

Культура Беларусі ў X—XIII стст.

Гістарычныя ўмовы развіцця	Пісьменства	Рэлігійныя дзеячы	Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва і жывапіс	Мураванае дойлідства
Існаванне язычніцтва. Прыняцце хрысціянства (988 г.). Заснаванне Полацкай епархіі (992 г.).	3 XI ст. — <i>кірылічная азбука</i> . “Барысавы камяні” каля Заходняй Дзвіны, “Рагвалодавы камяні” каля Оршы. Берасцяныя граматы ў Віцебску, Мсціслаўлі. <i>Летапісанне</i> . “Аповесць мінулых гадоў” (XII ст.). <i>Рукапісныя кнігі</i> . “Тураўскае евангелле” (XI ст., пісалі на пергаменце, а драўляныя дошкі служылі вокладкамі).	<i>Ефрасіння Полацкая</i> , <i>Кірыла Тураўскі</i> , <i>Клімент Смаляціч</i> , <i>Аўрамій Смаленскі</i>	Крыж Ефрасінні Полацкай. (<i>Майстар Лазар Богша</i>). <i>Фрэскі</i> (ропіс фарбамі па мокрай тынкоўцы).	Сярэдзіна XI ст. — Сафійскі сабор. XII ст. — Спаская царква (дойлід <i>Іаан</i>) у Полацку, Каложская царква (з галаснікамі) у Гародні. XIII ст. — Камянецкая вежа.

Культура Беларусі ў XIV—XV стст.

Гістарычныя ўмовы развіцця	Пісьменства	Жывапіс	Архітэктура
Супярэчнасці паміж католікамі і праваслаўнымі (пасля Крэўскай уніі 1385 г.) Знешняя небяспека прывяла да будоўлі масіўных замкаў. Умацаванне княжацкай улады спрыяла развіццю культуры. Фарміраванне беларускай народнасці.	Лаўрышаўскае і Друцкае евангеллі (XIV ст.), Жыровіцкае евангелле з мініяцюрамі (XV ст.). Юрыдычна-дзелавое пісьменства. Царкоўная літаратура: Біблія, жыцці святых. <i>Грыгорый Цамблак</i> — словы, пропаведзі. Летапісы: “Летапісец вялікіх князёў літоўскіх”, “Беларуска-літоўскі летапіс 1446 г.”, “Хроніка ВКЛ”, “Хроніка Быхаўца”.	<i>Фрэскі і абразы</i> . Абразы “Маці Божая Замілаванне” (Маларыта), “Маці Божая Іерусалімская”.	<i>Гатычны стыль збудаванняў</i> (высокія лініі і вежы, вітражы, стрэльчатыя вокны, аздабленне скульптурамі). <i>Мураваныя замкі</i> ў Навагрудку, Лідзе, Крэве, Вільні, Троках. Троіцкі касцёл у в. Ішкалдзь.

Культура Беларусі ў XVI—першай палове XVII ст.

Гістарычныя ўмовы развіцця	Адукацыя	Кнігадрукаванне і літаратура	Жывапіс	Тэатр	Архітэктура
Люблінская унія (1569 г.), распаўсюджанне ідэй рэфармацыі (сярэдня XVI ст.), Берасцейская царкоўная унія (1596 г.). Час “Беларускага Адраджэння” — найвялікшага ўздыму беларускай культуры.	Пачатковыя школы пры праваслаўных брацтвах і пратэстанцкіх зборах, школы пры манастырах каталіцкіх ордэнаў, езуіцкія калегіумы. Віленская езуіцкая акадэмія. “Граматыка” Мялеця Смятрыцкага (1619 г.). “Буквар” Спірыдона Собаля (1631 г.)	23 кнігі <i>Бібліі</i> (1517—1519 гг.) <i>Францыска Скарыны</i> . <i>Заканадаўчыя акты</i> . Статуты ВКЛ 1529, 1566, 1588 гг. “Катэхізіс” <i>Сымона Буднага</i> . “Евангелле” <i>Васіля Цялінскага</i> . “Песня пра зубра” <i>Міколы Гусоўскага</i> (1523 г.). “Дыярыуш” <i>Афанасія Філіповіча</i> (1646 г.)	<i>Сармацкі партрэт</i> . Партрэты Юрыя Радзівіла, Катажыны і Марыі Радзівіл. Фарміраванне беларускай іканапіснай школы ў стылі барока.	Лялечны тэатр — <i>батлейка</i> . Школьныя тэатры пры езуіцкіх калегіумах. “Полацкі сшытак” — зборнік песень і танцаў.	<i>Палацава-замкавыя комплексы ў Смалянах, Геранёнах, Міры</i> . <i>Ренесансны</i> стыль ансамбля Радзівілаў у Нясвіжы. Стыль <i>барока ў касцёле</i> Божага цела ў Нясвіжы (архітэктар Я.М.Бернардоні). <i>Цэрквы-крэпасці ў Сынковічах і Мураванцы</i> .

Культура Беларусі ў другой палове XVII—XVIII стст.

Гістарычныя ўмовы развіцця	Адукацыя	Навука і літаратура	Мастацтва і жывапіс	Тэатр і музыка	Архітэктура
Шматлікія войны: казацка-сялянская вайна 1648—1651 гг., вайна Расіі з Рэччу Паспалітай 1654—1667 гг., Паўночная вайна 1700—1721 гг. Акаталічванне, з 1697 г. дзяржаўная мова — польская, ідэі Асветніцтва (другая палова XVIII ст.).	Рэформа адукацыі (сярэдня XVIII ст.). Дзейнасць Адукацыйнай камісіі (1773—1794 гг.). Створана 200 пачатковых школ. Віленскі ўніверсітэт. Свецкі характар навучання.	1776 г. — першая газета “Газета Гродзенская”. <i>Ілья Капіевіч</i> — кнігі па матэматыцы, рыторыцы, граматыцы, першы каляндар. <i>Казімір Семяновіч</i> — “Вялікае мастацтва артылерыі” — прапанаваў праект ракеты. <i>Марцін Пачобут-Адзяніцкі</i> — прыродазнавец, астраном. <i>Сімяон Полацкі</i> — аўтар зборнікаў вершаў “Рыфмалагіён”, “Вертаград мнагацветны”. <i>Казімір Лышчынскі</i> — трактат “Аб неіснаванні Бога”, <i>Адам Нарушэвіч</i> — “Гісторыя польскага народа”.	Пазалочаны іканастас у Смаленскім саборы Новадзвячога манастыра (майстар Клім Міхайлаў), разьба па дрэве і шматколерная рэльефная кафля беларускіх майстроў ў Расіі. Сармацкі партрэт. Вырабы Урэцкай і Налібоцкай шклянных мануфактур. Слуцкія паясы.	<i>Прыгонныя тэатры</i> : Радзівілаў у Нясвіжы і Слуцку, Міхаіла Казіміра Агінскага ў Слоніме (“Сядзіба муз”). Опера “Агатка”. <i>Міхаіл Клеафас Агінскі</i> — паланез “Развітанне з Радзімай”.	<i>Палацава-замкавыя комплексы</i> : Радзівілаў у Нясвіжы, Сапегаў у Ружанах, Агінскіх у Слоніме, Тызенгаўза у Гародні. Палац Румянцава ў Гомелі (канец XVIII ст.). У гарадах — ратушы.

Культура Беларусі ў XIX ст.

Гістарычныя ўмовы развіцця	Адукацыя	Навука	Літаратура	Жывапіс	Тэатр	Архітэктура
Беларускія землі ў складзе Расійскай імперыі. Станаўленне беларускай нацыі, з’яўленне творчай інтэлігенцыі.	Школы Беларусі ў складзе Віленскай навучальнай акругі з 1803—1804 гг.	Павел Баброўскі, Ігнат Даніловіч вывучалі культуру і гісторыю Беларусі. <i>Тэадор Нарбут</i> — “Гісторыя літоўскага народа”.	<i>Ян Чачот</i> — паэт, фалькларыст (пісаў вершы, баллады). <i>Вікенцій Равінскі</i> — паэма “Энеіда навыварат”.	Развіваюцца гістарычны і партрэтны жанры, з’яўляюцца пейзажы і бытавыя жанры. <i>Ян Дамель</i> — “Вызваленне Т.Касцюшкі з цямніцы”.	Паступова знікаюць прыгонныя тэатры, з’яўляюцца вандроўныя трупы. Папулярны лялечны тэатр — батлейка.	Класічны і рамантычны стылі. Сіметрыя, паркі. Палацава-паркавы ансамбль графа Румянцава ў Гомелі.

Культура Беларусі ў XIX ст.						
Гістарычныя ўмовы развіцця	Адукацыя	Навука	Літаратура	Жывапіс	Тэатр	Архітэктура
Фарміраванне беларускай літаратурнай мовы на аснове народнай гаворкі, развіццё беларусазнаўства – навуковых ведаў пра Беларусь	Віленскі ўніверсітэт, Полацкая езуіцкая акадэмія, езуіцкія калегіумы, Горы-Горацкі земляробчы інстытут (з 1848 г.), Большасць насельніцтва непісьменная.	<i>Іван Грыгаровіч</i> — “Беларускі архіў старажытных грамат”. <i>Браты Тышкевічы</i> — адкрылі першы музей старажытнасцей у Лагойску. <i>Адам Кіркор</i> — “Живописная Россия”. <i>Іван Насовіч</i> — “Слоўнік беларускай гаворкі”.	<i>Канстанцін Вераніцын</i> — паэма “Тарас на Парнасе”. <i>Адам Міцкевіч</i> — паэмы “Дзяды”, “Пан Тадэвуш”. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч — п’еса “Сялянка”. <i>Павел Шпілёўскі</i> — літаратурныя і гістарычныя творы пра Беларусь.	<i>Валенцій Ваньковіч</i> — “Партрэт Міцкевіча”, <i>Іосіф Аляшкевіч</i> — “Групавы партрэт”, <i>Напалеон Орда</i> — замалёўкі помнікаў архітэктуры, <i>Іван Хруцкі</i> — “Садавіна і гародніна”.	1852 г. — першая беларуская труппа <i>Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча</i> , п’есы “Сялянка”, “Пінская шляхта”. Кампазітар <i>Станіслаў Манюшка</i> .	Палац у г. Косава Івацэвіцкага раёна, касцёл у Відзах. Праваслаўныя цэрквы псеўдарускага стылю (“мураўёўкі”).
Культура Беларусі ў пачатку XX ст.						
Гістарычныя ўмовы развіцця	Адукацыя	Навука і літаратура		Жывапіс	Тэатр	Архітэктура
Першая расійская рэвалюцыя 1905 г., Першая сусветная вайна 1914—1918 гг., рэвалюцыі 1917 г. Культура захоўвала нацыянальную самабытнасць народа, спрыяла яго аб’яднанню. Панавала беларуская нацыянальная ідэя.	Царкоўныя школы, народныя вучылішчы, 4-класныя пачатковыя вучылішчы, гімназіі. Настаўніцкія інстытуты ў Віцебску, Магілёве, Маладзечне, Мінску. Вышэйшая адукацыя за межамі Беларусі. Прафесійныя навучальныя ўстановы (платныя): Горацкае рамеснае і Гомельскае тэхнічнае чыгуначнае вучылішчы.	Развіццё беларусазнаўства. <i>Мітрафан Доўнар-Запольскі</i> — ідэі аб праве беларускага народа на самастойнае існаванне. <i>Вацлаў Ластоўскі</i> — “Кароткая гісторыя Беларусі”, <i>Уладзімір Пічэта</i> — “Гісторыя славянскіх народаў”, <i>Еўдакім Раманаў</i> — “Беларускі зборнік”, <i>Яўхім Карскі</i> — “Беларусы”, <i>Аркадзь Смоліч</i> — “Геаграфія Беларусі”. Газеты “Наша доля” (браты <i>Іван і Антон Луцкевічы</i>), “Наша ніва”, выдавецтва “Загляне сонца і ў наша аконца”. <i>Карусь Казанец</i> – першы беларускі буквар, <i>Цётка</i> — “Першае чытанне для дзетак беларусаў”, <i>Якуб Колас</i> — “Другое чытанне для дзетак беларусаў”. <i>Янка Купала</i> — “Курган”, “Бандароўна”, “Паўлінка”, “Раскіданае гняздо”; <i>Якуб Колас</i> — “Песні-жалбы”, “Новая зямля”, “Казкі жыцця”; <i>Максім Багдановіч</i> — “Вянок”, <i>Алесь Гарун</i> — “Матчын дар”.		Прыватная школа малявання <i>Юдаля Пэна</i> . Першыя “віцебскія” творы <i>Марка Шагала</i> (“Прагулка”), развіццё супрэматызму — “Чорны квадрат” <i>Казіміра Малевіча</i> . Партрэт: <i>Янкель Кругер</i> (прыватная школа малявання ў Мінску), пейзаж: <i>Фердынанд Рушчыц</i> (“Млын”, “Зямля”, “Мінск зімою”), <i>Вітольд Бялыніцкі-Біруля</i> (“Зімовы сон”). <i>Язэп Драздовіч</i> — скульптурны партрэт Рагнеды, бюст Ф.Скарыны.	Першая беларуская труппа (1907—1913 гг.) <i>Ігната Буйніцкага</i> , Беларускі музычна-драматычны гурток <i>Алеся Бурбіса</i> .	<i>Эклектызм</i> (выкарыстанне форм розных стыляў) — неаготыка, неабарока і г. д. <i>Неараманскі</i> стыль — Касцёл святых Сымона і Алены (Чырвоны касцёл). Стыль <i>мадэрн</i> у архітэктуры чыгуначных вакзалаў. Мемарыяльны комплекс каля в. Лясная ў гонар 200-годдзя перамогі Пятра I над шведамі.

Культура Беларусі ў 1920-я—1930-я гг.

Гістарычныя ўмовы развіцця	Адукацыя	Навука	Літаратура	Музыка	Тэатр, кіно	Архітэктура, жывапіс
Палітыка беларусізацыі (1924—1929 гг.). Адраджэнне беларускай мовы, культуры. Вылучэнне беларусаў на адказную работу ў партыйныя і савецкія органы. 4 дзяржаўныя мовы: беларуская, руская, яўрэйская, польская. Мова справядлівасці — беларуская. 80% школ і часці Чырвонай Арміі пераведзены на беларускую мову. Поўны кантроль дзяржавы над усімі сферамі жыцця. У канцы 1920-х—1930-я гг. — спыненне беларусізацыі, палітычныя рэпрэсіі. Канстытуцыя БССР (1937 г.).	Ліквідацыя непісьменнасці дарослага насельніцтва. Увядзенне абавязковага ўсеагульнага сямігадовага навучання. Рабфакі для падрыхтоўкі моладзі да паступлення ў ВНУ. Рэформа беларускага правапісу (1934 г.). Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (1921 г.). Беларуская дзяржаўная акадэмія сельскай гаспадаркі ў Горках (1925 г.). Віцебскі ветэрынарны інстытут (1924 г.).	Навукова-даследчая дзейнасць па ўсебаковаму вывучэнню Беларусі. У 1922 г. створаны <i>Інстытут беларускай культуры на чале з Усеваладам Ігнатоўскім</i> , з 1929 г. — <i>Беларуская акадэмія навук</i> . Першыя акадэмікі: <i>Якуб Колас, Янка Купала, Зміцер Жылуновіч</i> . Станаўленне беларускай акадэмічнай навукі.	Выдавецтва “Савецкая Беларусь”, друкаванне газет, часопісаў, кніг на беларускай мове. Адкрыццё Беларускай дзяржаўнай бібліятэкі. Паэмы “Новая зямля” і “Сымон-музыка” <i>Якуба Коласа</i> , “Безназоўнае” <i>Янкі Купалы</i> . Творчасць <i>Міхася Чарота</i> , <i>Кузьмы Чорнага</i> , <i>Міхася Лынькова</i> , <i>Кандрата Крапівы</i> . З 1930-х гг. прыняцц савяцка-рэвалюцыйнага рэалізму — ідэалізацыя рэвалюцыйных падзей, існаўчага грамадскага ладу. Творы <i>Якуба Коласа</i> “Дрыгва”, <i>Максіма Гарэцкага</i> “Камароўская хроніка”, <i>Міхася Лынькова</i> “Міколка-паравоз”, <i>Янкі Маўра</i> “Палескія рабінзоны”.	Беларуская дзяржаўная кансерваторыя (1932 г.). Беларуская дзяржаўная філармонія (1937—1938 гг.). Оперы <i>Анатоля Басатырова</i> “У пущах Палесся”, <i>Аляксея Туранкова</i> “Кветка шчасця”, <i>Яўгена Цікоцкага</i> “Міхась Падгорны”. Першы нацыянальны балет <i>Міхаіла Крошнера</i> “Салавей”. Спявак <i>Міхаіл Забэйдэ-Суміцкі</i> . Кампазітар <i>Мікола Равенскі</i> — аперэта “Залёты”, песні “Магутны Божа”, “Люблю наш край”.	Першы Беларускі дзяржаўны тэатр (БДТ-1), рэжысёр <i>Еўсеігнеі Міровіч</i> , БДТ-2 (Віцебск) пад кіраўніцтвам <i>Уладзіслава Галубка</i> . Станаўленне беларускага савецкага кіно. 1926 г. — фільм аб грамадзянскай вайне “Лясная быль” (па апавесці М. Чарота “Свінапас”, рэжысёр <i>Юрый Тарыч</i>). У 1928 г. у Ленінградзе створана кінастудыя “Савецкая Беларусь”. У 1930-я гг. з’явіўся гукавы кінамаграф. Дзейнасць рэжысёра <i>Уладзіміра Корш-Сабліна</i> — першы беларускі мастацкі гукавы кінафільм “Першы ўзвод”.	Будынкі Дома ўрада, Дома Чырвонай Арміі, Акадэміі навук у Мінску, Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета (1937 г.) (архітэктар <i>Іосіф Лангбард</i>). Унутранае афармленне Дома ўрада пры ўдзеле <i>Заіра Азгура</i> , <i>Андрэя Бембеля</i> . 1934 г. — у Гомелі пабудаваны першы шматпавярховы жылы дом. Мастакі <i>Валянцін Волкаў</i> , <i>Яўген Зайцаў</i> , <i>Іван Ахрэмыч</i> — карціны, прысвечаныя рэвалюцыйным падзеям, тэме мірнага будаўніцтва. Мастак <i>Язэп Драздовіч</i> — графічныя творы, касмічная тэма.

Культура БССР у другой палове 1940-х – 1980-я гг.

Гістарычныя ўмовы развіцця	Адукацыя	Навука	Літаратура	Жывапіс	Тэатр, музыка, кіно	Архітэктура, скульптура
Пасляваенная разруха. Таталітарны палітычны рэжым. Да 1953 г. — культ асобы Сталіна. Палітычныя рэпрэсіі. 1954—1964 гг. — “Хрушчоўская адліга”. 1965—1982 гг. — “Брэжнеўскі застоі”. Ідэалогія камуністычнай партыі.	У 1950 г. колькасць школ большая, чым да вайны. 8-гадовая школьная адукацыя (з 1959 г.), усеагульная 10-гадовая сярэдняя адукацыя (з 1977 г.). Працоўныя політэхнічныя школы, прафесіянальна-тэхнічныя вучылішчы (з пачатку 1960-х гг.). У 1985 г. — 23 ВНУ. Перавод навучання на рускую мову.	Крытыка генетыка <i>Антана Жэбрака</i> за артыкул у амерыканскім часопісе “Навука”. Разгортванне НТР. <i>Міхаіл Мацанура</i> — тэхналогія механізацыі забалочаных зямель. <i>Міхаіл Ельшэвіч</i> — фізік, <i>Уладзімір Платонаў</i> — матэматык.	Метад сацыялістычнага рэалізму. Забаронены п’есы <i>Кандрата Крапівы</i> “Мілы чалавек”, <i>Алеся Кучара</i> “Заложнікі”, <i>Кузьмы Чорнага</i> “Млечны шлях”. Тэма вайны ў творах <i>Васіля Быкава</i> “Жураўліны крык”, “Альпійская балада”, “Знак бяды”, <i>Івана Шамякіна</i> “Глыбокая плынь”, <i>Івана Мележа</i> “Мінскі напрамак”, <i>Міхася Лынькова</i> “Векапомныя дні”, <i>Аркадзя Куляшова</i> , <i>Петруся Броўкі</i> , <i>Пімена Панчанкі</i> , <i>Пятра Глебкі</i> , <i>Івана Навуменкі</i> , <i>Барыса Сачанкі</i> , <i>Івана Чыгрынава</i> , <i>Алеся Адамовіча</i> “Хатынская аповесць”. 1960-я гг. — творы <i>Івана Мележа</i> “Людзі на балоце”, <i>Івана Шамякіна</i> “Сэрца на далоні”. 1965 г. — раман <i>Уладзіміра Караткевіча</i> “Каласы пад сярпом тваім”.	Героіка-патрыятычная тэматыка. <i>Яўген Зайцаў</i> . “Абарона Брэсцкай крэпасці”, <i>Валяцін Волкаў</i> . “Мінск. 3 ліпеня 1944 года”, <i>Іван Ахрэмчык</i> . “Абаронцы Брэсцкай крэпасці”. Серыі карцін <i>Міхаіла Савіцкага</i> “Партызанская мадонна”, “Лічбы на сэрцы”, гістарычная тэматыка ў творах <i>Уладзіміра Стальмашонка</i> , <i>Гаўрылы Ваішчанкі</i> . Прызнанне творчасці <i>Марка Шагала</i> , <i>Аляксандра Ісачова</i> , <i>Язэпа Драздовіча</i> .	Акцёры: <i>Глеб Глебаў</i> , <i>Барыс Платонаў</i> , <i>Стэфанія Станюта</i> . П’есы <i>Аркадзя Маўзона</i> “Канстанцін Заслонаў”, <i>Кандрата Крапівы</i> “Пяюць жаваранкі”; оперы <i>Анатоля Багатырова</i> “Надзея Дурава”, <i>Яўгена Цікоцкага</i> “Дзяўчына з Палесся”; <i>Аляксея Туранкова</i> “Яснае світанне”, <i>Юрыя Семянякі</i> “Калючая ружа”, “Зорка Венера”, балет <i>Яўгена Глебава</i> “Альпійская балада”; камедыі <i>Кандрата Крапівы</i> “Брама неўміручасці”, <i>Андрэя Макаёнка</i> “Таблетку пад язык”. 1955 г. — зацверджаны Дзяржаўны гімн БССР (музыка <i>Нестара Сакалоўскага</i> , словы <i>Міхася Клімковіча</i>). <i>Рыгор Шырма</i> , <i>Генадзь Цітовіч</i> . Вакальна-інструментальныя ансамблі “Песняры” (кіраўнік <i>Уладзімір Мулявін</i>), “Верасы” (кіраўнік <i>Васіль Райчык</i>), “Сябры” (кіраўнік <i>Анатоль Ярмоленка</i>). Кінастудыя “Беларусь-фільм” — фільмы “Руіны страляюць”, “Альпійская балада”, “Воўчая зграя”, “Я, Францыск Скарына”.	Скульптары <i>Заір Азгур</i> , <i>Андрэі Бембель</i> . Стыль “Сталінскі ампір” — Рэспубліканскі палац культуры прафсаюзаў (скульптары <i>Аляксей Глебаў</i> , <i>Сяргей Селіханав</i> , архітэктар <i>Уладзімір Ярышоў</i>). Ансамбль плошчы Перамогі (архітэктары <i>Георгій Заборскі</i> , <i>Уладзімір Кароль</i>). Мемарыяльныя комплексы “Манумент Перамогі”, “Хатынь”, “Курган Славы”, “Брэсцкая крэпасць-герой”. Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту (1987 г.). Архітэктар <i>Леанід Левін</i> — мемарыяльныя комплексы: “Хатынь”, “Прачыў”, “Кацюша”, “Праклён фашызму”.

Культура Беларусі ў 1990-я—2000-я гг.

Гістарычныя ўмовы развіцця	Адукацыя	Навука	Літаратура	Жывапіс	Тэатр, музыка, кіно	Архітэктара і скульптура
<p>Дэмакратызацыя грамадска-палітычнага жыцця. Суверэнітэт Рэспублікі Беларусь (1991 г.). Закон “Аб мовах у БССР” (1990 г.), Закон аб культуры (1991 г.). Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь (1994 г.). Новая дзяржаўная сімволіка (1995 г.), рэферэндум 1995 г., Дзяржаўны гімн (2002 г.).</p>	<p>Пераход школ, ВНУ на беларускую мову. Закон аб адукацыі (1991 г.). Рэформа адукацыі (з 1998 г.) — абавязковая базавая школа (10 кл.) і поўная сярэдняя школа (12 кл.). Ліцэі, гімназіі і каледжы. Новыя ВНУ ў Баранавічах, Пінску. Пераход на двухступеньчатую сістэму падрыхтоўкі спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй. Стварэнне недзяржаўных навучальных устаноў. 3 І верасня 2002 г. — 10-балавая ацэнка ведаў у школе. 3 І верасня 2008 г. — вяртанне 11-гадовага тэрміна навучання: базавая школа (9 кл.), сярэдняя школа (11 кл.).</p>	<p>“Беларуская энцыклапедыя” ў 18 т., “Энцыклапедыя гісторыі Беларусі” ў 6 т., даследчая праца “Беларусы” ў 10 т. 2000 г. — лаўрэат Нобелеўскай прэміі па фізіцы ўраджэнец Віцебска <i>Жарэс Алфёраў</i>. Суперкамп’ютэр “СКІФ”. 2005 г. — Дэкрэт Прэзідэнта РБ аб утварэнні Парка высокіх тэхналогій. Роля навуковых інстытутаў НАН Беларусі.</p>	<p>Часопісы: “Спадчына”, “Беларускі гістарычны часопіс”, “Беларуская мінуўшчына”, “Роднае слова”. Творы на гістарычную тэматыку: <i>Леаніда Дайнекі</i> “Меч князя Вячкі”, <i>Уладзіміра Арлова</i>, <i>Кастуся Гарасавы</i>, <i>Вольгі Інатавой</i>, <i>Вітаўта Чаронкі</i>. Тэма сучаснасці і Чарнобыля ў творах <i>Івана Шамякіна</i> “Злая зорка”, “Ахвяры”, “Сатанінскі тур”. Творы <i>Святланы Алексіевіч</i> “Цынкавыя хлопчыкі” і інш.</p>	<p>Мастакі <i>Міхаіл Савіцкі</i>, <i>Гаўрыла Ваічанка</i>, <i>Арлен Каішкурэвіч</i>, <i>Міхаіл і Уладзімір Басальгі</i>. “Табелен стагоддзя” <i>Аляксандра Кішчанкі</i> (1995 г.). Брэсцкі майстар <i>Мікалай Кузьміч</i> аднавіў крыж Ефрасінні Полацкай.</p>	<p>Опера <i>Уладзіміра Солтана</i> “Дзікае паляванне караля Стаха”; п’есы <i>Аляксея Дударавы</i> “Князь Вітаўт”, “Чорная Панна Нясвіжа”; Балет <i>Валянціна Елізар’ева</i> “Страсці (Рагнеда)”. <i>Віктар Скарабагатаў</i> стварыў “Беларускую капэлу” (1992 г.). Дзяржаўны аркестр Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам <i>Міхаіла Фінберга</i>. Фестывалі: беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне, “Славянскі базар” у Віцебску, фестываль духоўнай музыкі “Магутны Божа” ў Магілёве. Цыкл гісторыка-культурных дакументальных фільмаў, тэма Чарнобыля. Кінафільмы “У жніўні 44-га...” (рэжысёр <i>Міхаіл Пташук</i>), “Анастасія Слуцкая” (рэжысёр <i>Юрый Ялхоў</i>).</p>	<p>Помнікі: Сымону Буднаму (Нясвіж), Кірылу Тураўскаму (Тураў), Адаму Мішкевічу (у Навагрудку і Мінску). Францыску Скарыне (Мінск). Ефрасінні Полацкай, Сімяону Полацкаму, Усяславу Полацкаму (Полацк), Напалеону Ордзе (Іванова), Мітрафану Доўнар-Запольскаму (Рэчыца), Марку Шагалу (Віцебск), Вінцэнту Дуніну-Марцінкевічу (Бабруйск). Створаны сучасны музей беларускай скульптуры імя А.Бембеля, адкрыты Музей імя Валенція Ваньковіча. Нацыянальная бібліятэка Беларусі (2006 г.).</p>